

Zaniklá středověká osada Polom

Ladislav Slezák

Východně od Olomučan u Blanska jsou v lesním komplexu zachovány zbytky zaniklé osady. Tato skutečnost je archeologům známa, lokalita však nebyla prozkoumána a pouze nahodilé poznatky, získané prakticky bez terénních prací, byly publikovány (E. Černý 1992). V tomtéž terénu se vyskytuje mnoho dokladů po starém dolování železných rud. Jsou to jednak rozsáhlá pinkoviště (Vystrčená), jednak stařiny šachetních dobývek mladšího typu (dokladováno po roce 1700). Na bývalých pinkovištích byly položeny pozdější důlní míry Vystrčená, Tomáš, Trojice (K. Kučera 1982). Archeologie starých slovanských hutních lokalit stojí stále před otázkou kde a jakým způsobem žili tito hutníci. Zaniklá osada Polom svojí polohou velice láká a provokuje. Taktéž povrchové sběry zbytků keramiky, které byly orientačně určeny, by mohly odpovídat keramice nalezené při výzkumu hutních lokalit. Materiál obsahuje celou škálu stěpů keramiky, která ukazuje až do období mladších (15. století). Písemné zprávy (E. Černý) hovoří (1542) o Polomu, jako osadě opuštěné a zpustlé. Pokud by Polom nebyl pouze nepravidelně zabydlovanou osadou, pak by se dal jeho život určit zhruba na tři století. Právě z tohoto hlediska jsem si dovilil malou rekonstrukci, založenou nikoliv na archeologickém výzkumu, ale na poznatcích z terénu, některých technických děl a hydrogeologickém průzkumu lokality.

V publikaci E. Černého mne upoutala zmínka o zbytcích uměle vybudovaného rybníčku, který měl, jako retenční prostor, zajišťovat vodu pro pohon mlýna. Do rybníčku měl být přítok od jihu, z prostoru hlubokého příjezdního úvozu. Tato interpretace se mi zdála poněkud nelogická. Ohledal jsem detailně celý terén a zjistil, že zbytky popisovaných jedenácti objektů jsou skutečně v terénu zjistitelné. Z různých depresí a prohlubní shrnutých jako studny a sklepy, jsem si jako studnu dovolil označit jedinou prohlubeň (viz plánec, objekt č. 12) v dolní části zaniklé osady. Prostor bývalého rybníčku se jeví věrohodně a je skutečně ve spádnicí omezen znatelnou hrázkou. Dokonce pod vývratem stromu je možno sledovat její skladbu (návodní strana je ze skládaného kamene, odvrácená pak nasypaná). Velkým překvapením je však údajný úvoz. Ukázalo se, že se jedná o rozsáhlé a důmyslné technické dílo, sběrný vodní příkop v celkové délce 390 m.

S přítelem R. Cendelínem jsme celé dílo dne 27. 10. 1999 pásmem a geologickým kompasem zaměřili a zdokumentovali. Výsledný plánec jsem použil ke kompletaci plánu osady od E. Černého. Samotný příkop je dílem vcelku úctyhodným, vedeným v terénu napříč svahem tak, aby byly podchyceny veškeré drobné zdroje vody ve spádnících přetínajících příkop. Ve své počáteční části příkop využívá i mokřadů na zbytcích jílů rudických vrstev. Navíc příkop drenoval veškeré povrchové stékající vody za deště a při tání sněhu. Dnes je příkop v několika místech narušen těžními cestami a hlavně zanesen holocenními sedimenty. V nich vegetují olšiny, jako jediný soliterní ostrůvek uprostřed starých smíšených porostů (buk, bor, jedle). Získanou dokumentací byla celková kubatura vyhloubeného díla orientačně stanovena na 2 650 m³ vykopaných a přemístěných detritických zvětralin, zčásti deponovaných vedle příkopu, zčásti použitých pro dolní záchytnou hráz příkopu v ploché, nebo konkávní části terénu. v únoru, následně po odtání sněhové pokrývky a dešti jsem navštívil lokalitu ve snaze zjistit, jak se vodní dílo a celá lokalita chová. Sběrný vodní příkop na tuto situaci téměř nereagoval. Mokřady v kořenové části příkopu tvořily soustavu mělkých jezírek. Příkopem neprotékala žádná vodoteč. Pouze holocenní výplň dna byla změkklá a zvodněná v celé délce až po vyústění do prostoru bývalého rybníčku. Situace byla podobná i na rybníčku. Pouze v jeho části při hrázi byla opět plytká jezírka. Ani v odvodňovací stružce zbudované při zalesňování mýtiny pod rybníčkem voda neprotékala. S tekoucí vodou jsem měl možnost se setkat až cca 50 m níže, ve skalní roklině pod lokalitou. Suťový kužel tam vydává pramen o odhadnuté kapacitě několika dl/sec, který dále jako drobný potůček spadáje k Olomučanům. V pravém úbočí rokliny je uměle vytvořená plošina (v úrovni pramene) navazující na dno rokliny. V této plošině vede šikmo po svahu opět uměle vylámaný chodník v zářezu končící v blízkosti jednoho z objektů zaniklé osady.

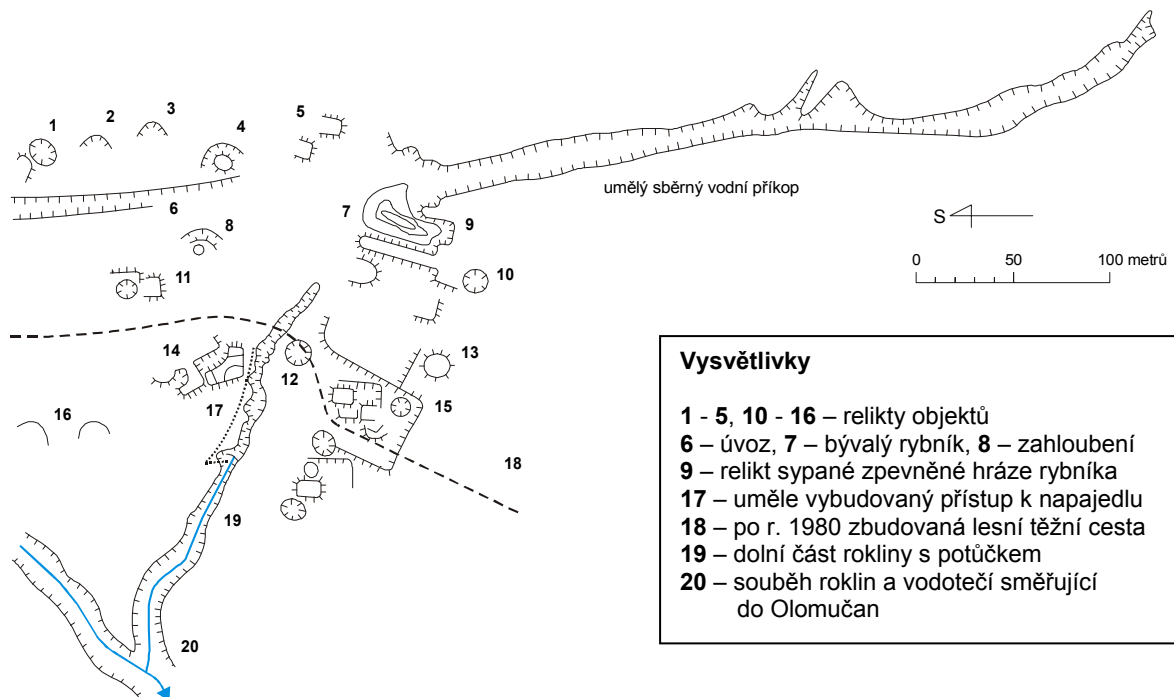
Závěr

Rozsáhlé technické dílo, které mělo za úkol podchytiti a do osady přivádět vodu, bylo pro život osady životně důležité a existenčně nutné. Osada patrně trpěla chronickým nedostatkem vody a je proto velkým otazníkem, proč nebyla dříve opuštěna (je možné, že odpověď je právě v zaměření osadníků a výskytech Fe rud v bezprostředním okolí). Velmi diskutabilní se jeví otázka existence mlýna, právě z kapacitních důvodů vodního zdroje. Rybníček byl patrně železnou zásobou vody a navíc napájel sedimenty v nichž byla hlavní studna v dolní části osady. Mohl být i zárukou aktivity pramene v roklině, kam osadníci chodili pro vodu v nouzi a snad i napájeli dobytek.

Zaniklá osada Polom by si rozhodně zasloužila bližšího studia k objasnění její původní a následných funkcí. Je možné, že právě tam by bylo možné dokladovat vývoj od slovanských železářů až do doby zemědělců a hrnčířů. Kdo ví?

Literatura:

- [1] ČERNÝ, E.: Výsledky výzkumu zaniklých středověkých osad a jejich plužin. Muzejní vlastivědná společnost Brno, 1992.
- [2] KUČERA, K.: Rudní základna blanenských a adamovských železáren. Archeologia technica č. 2. Technické muzeum v Brně, 1982.
- [3] SOUCHOPOVÁ, V. – MERTA, J.: Počátky metalurgie železa v Moravském krasu. Zpráva – programový projekt MK ČR. Technické muzeum v Brně, 1996.

Podklady: E. Černý 1980, L. Slezák – R. Cendelín 1999
 Sestavil: L. Slezák

Obr. 1 Situační plán ZSO Polom